

Felicia CENUȘĂ.
Reprezentări ale migrației
în literatura română din Basarabia.
 Chișinău: CEP USM, 2023. 124 p.

Galina ANIȚOI

Doctor în filologie, conferențiar cercetător

E-mail: galina.anitoi@sti.usm.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3166-1472>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM (Chișinău)

Realizată în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socioculturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, cartea Felicieii Cenușă, *Reprezentări ale migrației în literatura română din Basarabia*, abordează o problemă stringentă a realității actuale – migrația. Acest fenomen constituie, după noi, consecința cea mai traumatizantă a tranziției postsovietice.

Propunându-și, așa cum menționează în *Avantext*, „să evedențieze reprezentări ale legăturilor sociale, ale rupturilor și fracturilor din societate survenite în secolul al XX-lea” (p. 4) în spațiul nostru, autoarea analizează tema migrației din diverse unghiuri: al exodului masiv, legal și ilegal, spre Vestul care devine „un tărâm al făgăduinței” pentru basarabenii afectați de penuria ajunsă la cote maxime, al exilului interior, al destinului frânt, dar și din perspectiva copilului rămas „singur acasă”.

Capitolul care deschide volumul, „Dezrădăcinarea sau despre destinul basarabeianului *sub vremi*”, se vrea o scurtă incursiune în istoricul subiectului. Cercetătoarea pune în discuție reprezentări ale exilului din timpul stăpânirii țariste în Basarabia, Constantin Stere și Leon Donici-Dobronravov fiind printre primii scriitori care „au depus mărturii despre destinul dramatic al acestui neam” (p. 6), din perioada instaurării regimului comunist (Nicolai Costenco, Alexei Marinat) și din epoca sovietică (Nicolae Vieru, Vlad Ioviță, Paul Goma). Atenția autoarei se îndreaptă apoi spre prozele lui Nicolae Popa și Vasile Gârneț care surprind satul

basarabean profund afectat de migrație. La acești prozatori, observă Felicia Cenușă, „stingerea lumii rurale patriarhale din cauza totalitarismului traumatizant rămâne o imagine imuabilă incontestabilă” (p. 20). Racursiul istoric îl încheie Claudia Partole, Liliana Corobca, Eugenia Bulat, Dumitru Crudu, Constantin Cheianu, Val Butnaru, Iurie Cojocar, Tatiana Safaler, ale căror texte reflectă „destinul tragic al basarabenilor refugiați în Vest” (p. 21), constituind adevărate „radiografii literare ale perioadei postcomuniste, ale mentalităților acesteia și ale vieții de captiv a basarabeanului emigrant” (p. 22) sau reprezintă „jurnale sau volume de mărturii [...] despre exodul populației din Republica Moldova spre Italia” (p. 22).

În cea mai mare parte a sa, demersul Feliciei Cenușă se axează pe lucrările scriitorilor contemporani. Drama cumplită a celor nevoiți să parcurgă „drumul lung al disperării” este supusă problematizării prin experiențele pe care le trăiesc personajele din romanele *Totentanz sau Viața unei nopți* (Claudia Partole), *Un an în paradis* (Liliana Corobca), *Noaptea basarabene* (în engleză, de Stela Brânzeanu), din piesele *Oameni ai nimănui* (Dumitru Crudu), *Avant de mourir* (Val Butnaru), *În container* (Constantin Cheianu). Aceste texte, care, trebuie să remarcăm, sunt analizate cu multă pătrundere și implicare afectivă, „nu dau soluții concrete situației în care se află personajele, conchide Felicia Cenușă, doar sensibilizează asupra fenomenului migrației ilegale, în special, cel al traficului de ființe umane, atrag atenția asupra problemelor identitare din Republica Moldova, pun în lumină tonurile minore ale existenței, devenind niște mărturisiri în scris, ale unor întâmplări reale convertite în ficțiune” (p. 46).

Autoarea dedică un studiu aparte – „Universul copilăriei și metamorfozele societății în tranziție” – romanului *Kinderland*, semnat de Liliana Corobca, care propune o explorare dureroasă a impactului migrației asupra copiilor. Aceștia, nevoiți fiind să se descurce în absența părinților plecați după „bani lungi”, „devin maturi înainte de vreme”, trăind „o copilărie risipită în apele tulburi ale schimbărilor” (p. 49). Cercetătoarea scoate în evidență câteva particularități ale romanului. Sunt remarcate, în primul rând, cele trei convenții pe care se întemeiază construcția *Kinderland*-ului: fraza scurtă, „fără promisiuni de complexitate” (p. 50); viziunea copilului prioritară „comentariului naratorului adult” (p. 50); ordonarea textului „în 44 de mini-capitole având același narator și personaje care circulă în diferite scene, dezvoltând filmul copilăriei personajelor – toate un soi de scrisori imaginare adresate mamei absente, plecată peste hotare, cu care copiii comunică doar la telefon” (pp. 50-51). În al doilea rând, se reține preferința pe care o acordă Liliana Corobca repertoriilor marginale – preferință justificabilă, în opinia Feliciei Cenușă, „prin statutul non-eroic al personajelor, în cazul dat al copilului” (p. 51) –, singurele în măsură să genereze „discursuri ale sincerității” (p. 51). O altă particularitate semnalată, în cele din urmă, e tehnica de realizare a personajelor. Una „care beneficiază de credibilitate” (p. 51), afirmă cercetătoarea. Protagonistii

romanului, Cristina, de 12 ani și frații ei mai mici, Dan, de 6 ani, și Marcel, de 4 ani, trăind de unii singuri, se confruntă cu diverse situații cărora încearcă să le facă față cum știu ei mai bine. Copilăria lor, alta decât cea a semenilor care cresc alături de părinți, e puternic marcată de sentimentul continuu și chinuitor al așteptării: să vină mama acasă. În cadrul general al reprezentărilor literare ale fenomenului migrației, *Kinderland* se impune, consideră Felicia Cenușă, drept „o frescă în miniatură a Basarabiei actuale, o țară în «deformare», debusolată, părăsită de cetățeni, fără un punct exact de ancorare” (p. 51).

În cuprinsul cărții sale, autoarea tratează și alte teme conexe: examinarea traumelor războiului din Transnistria în romanul *Montana*, de Alexandru Popescu, problematica exilului interior, ca expresie a retragerii din teroarea istoriei, în opera lui Vladimir Beșleagă, reflecțiile identitare în romanul *Cartea nomazilor din B.*, de Val Butnaru.

Volumul *Reprezentări ale migrației în literatura română din Basarabia*, bine elaborat, nu are pretenții de exhaustivitate. Așa cum fenomenul migrației continuă să fie un subiect de tristă actualitate pentru basarabeni, această temă rămâne deschisă multiplelor abordări.

Notă: Recenzie elaborată în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.

Primit: 15.11.2024

Acceptat: 09.12.2024